

Statistički pokazatelji za definiranje preporuka za obrazovnu upisnu politiku i politiku stipendiranja

Jasna Kolar¹, Željko Sudarić²

¹Hrvatski zavod za zapošljavanje Područni ured Vukovar, Vladimira Nazora 12, Vukovar, Hrvatska, jasna.kolar@vevu.hr

²Veleučilište "Lavoslav Ružička" u Vukovaru, Županijska 50, Vukovar, Hrvatska, zeljko.sudaric@vevu.hr

Sažetak

U radu je prikazano kako razina obrazovanja, spol i dob te obrazovni program utječu na brzinu zapošljavanja i stopu zapošljavanja u pet slavonskih županija u razdoblju od 2019. do 2021. godine. Navedeni statistički pokazatelji daju temeljne informacije za potrebe kreiranja Preporuka za obrazovnu upisnu politiku i politiku stipendiranja, koje na razini lokalnih tržišta rada donosi Hrvatski zavod za zapošljavanje s ciljem usklađivanja ponude i potražnje na tržištu rada i rješavanja problema strukturne nezaposlenosti u Republici Hrvatskoj. Osim analize navedenih pokazatelja prema različitim obilježjima u radu je istražen i kakav je utjecaj preporuka za obrazovnu upisnu politiku i politiku stipendiranja na smanjenje ili povećanje broja upisanih studenata u pojedine studijske programe. Rezultati istraživanja utvrdili su nedovoljan utjecaj Preporuka za obrazovnu upisnu politiku i politiku stipendiranja na definiranje upisnih kvota u promatranim studijskim programima unatoč tome što se iste temelje na relevantnim statističkim pokazateljima s tržišta rada.

Ključne riječi

brzina zapošljavanja, stopa zapošljavanja, obrazovna upisna politika, pet slavonskih županija

Abstract

The paper will show how the level of education, gender and age and educational programs affect the speed of employment and the rate of employment in five Slavonian counties in the period from 2019 to 2021. The aforementioned statistical indicators provide basic information for the creation of the Recommendation for Educational Enrollment Policy and Scholarship Policy, which is issued by the Croatian Employment Service at the level of local labor markets with the aim of harmonizing supply and demand on the labor market and solving of structural unemployment in the Republic of Croatia. In addition to the analysis of the aforementioned indicators according to different characteristics, the paper will also investigate the impact of the Recommendation for Educational Enrollment Policy and Scholarship Policy on the reduction or increase in the number of students enrolled for observed study programs. The results of the research determined that the Recommendation for educational enrollment policy and scholarship policy has insufficient influence on the definition of enrollment quotas in the observed study programs, despite the fact that they are based on relevant statistical indicators from the labor market.

Keywords

speed of employment, rate of employment, educational enrollment policy, five Slavonian counties

Uvod

Politike tržišta rada i obrazovne politike moraju biti usklađene budući ljudski i materijalni resursi kojima raspolažemo nisu neograničeni. Kako bi se ostvarila njihova usklađenost, nužno je odluke u sustavu obrazovanja temeljiti na relevantnim analizama, od kojih su one s tržišta rada o potrebama za pojedinim zvanjima od presudne važnosti za donošenje kvalitetnih odluka temeljem kojih bi se obrazovni sustav trebao prilagođavati s ciljem osiguravanja radne snage za potrebe gospodarskog razvoja. Migracije i promjene u dobnoj strukturi znatno utječu na raspoloživu radnu snagu, a time i na ukupnu produktivnost i gospodarski razvoj. Obrazovanje je jedan o razvojnih prioriteta za postizanje gospodarskog razvoja, a globalne društvene, ekonomske i demografske promjene utječu na potrebu za brzim prilagodbama koje se mogu postići kroz sustav cjeloživotnog obrazovanja, kao temelja obrazovanja za osiguravanje radne snage s potrebnim kompetencijama (Hrvatski sabor, 2014). Važnu ulogu u informiranju o stanju na tržištu rada, traženim zanimanjima te nadolazećim prilikama na tržištu rada ima sustav profesionalnog usmjeravanja koje provodi Hrvatski zavod za zapošljavanje (HZZ). Republika Hrvatska (RH) kao članica Europske unije (EU) mora svoje strateške planove usklađivati s onima na razini EU-a, ali s druge strane mora voditi računa i o svojim specifičnim potrebama. Naime, kako će se u obrazovnoj politici rezultati danas donesenih odluka vidjeti tek za 5-10 godina, potrebno je iste donositi temeljem relevantnih pokazatelja uz uvažavanje i predviđanje budućih promjena. Izgledi za zapošljavanje uvelike ovise o tome zadovoljavaju li vještine pojedinca zahtjeve tržišta rada. Neposjedovanje „pravih kompetencija“ za pojedinca znači ograničavanje izgleda za zapošljavanje i pristup kvalitetnim poslovima, dok na nacionalnoj i europskoj razini trajni nedostaci i neusklađenosti kompetencija imaju veliku ekonomsku i društvenu cijenu (European Invest Bank, 2019.). Neusklađenost vještina može pridonijeti nezaposlenosti i smanjiti produktivnost i konkurentnost, a može se pojaviti u obliku „vertikalne“ neusklađenosti, koja se obično naziva prekomjerno obrazovanje i predstavlja situaciju kada je pojedinac zaposlen na poslu koji zahtijeva nižu razinu obrazovanja i u obliku „horizontalne“ neusklađenosti kada je vrsta, a ne razina, obrazovanja ili vještina neprikladna za pojedino radno mjesto (CEDEFOP, 2010). Stope zaposlenosti i nezaposlenosti mogu pružiti neke naznake o tome proizvode li obrazovni sustavi ponudu vještina potrebnih tržištu rada (OECD,

2019). U radu je prikazan dio specifičnih statističkih pokazatelja, brzine zapošljavanja i stope zapošljavanja koji se koriste za izradu Preporuka za obrazovnu upisnu politiku i politiku stipendiranja (Preporuke) koje jednom godišnje donosi HZZ. Preporuke su prvenstveno namijenjene obrazovnom sustavu s ciljem usklađivanja upisnih politika s potrebama na tržištu rada odnosno rješavanju problema strukturne nezaposlenosti u RH.

Rad je podijeljen u četiri dijela. U uvodnom dijelu ukazuje se na tematiku koja je prikazana u radu. Prvi i drugi dio prikazuju analize brzine zapošljavanja i stope zapošljavanja prema razini obrazovanja, spolu i dobi te obrazovnim programima. Treći dio rada analizira utjecaj navedenih statističkih pokazatelja na Preporuke kao i utjecaj Preporuka na upisne kvote u pojedine studijske programe. U četvrtom dijelu donose se najvažniji zaključci rada proistekli iz provedenih analiza i preporuke za poboljšanje.

1. Analiza brzine zapošljavanja

Omjer broja zaposlenih osoba u roku od 6 mjeseci od prijave u evidenciju nezaposlenih osoba i ukupnog broja novoprijavljenih u promatranoj godini predstavlja brzinu zapošljavanja. Veća dobivena vrijednost govori i o većoj brzini zapošljavanja prema promatranom obilježju. U nastavku rada bit će analizirana brzina zapošljavanja prema razinama obrazovanja, spolu i dobi te obrazovnim programima na razini prvog stupnja fakulteta, stručnog studija i više škole (Prvostupnici) te fakulteta, akademije, magisterija, doktorata (Fakultet). Tablica 1. prikazuje brzinu zapošljavanja u promatranom trogodišnjem razdoblju na razini RH i u pet promatranih slavonskih županija, Vukovarsko-srijemskoj (VSŽ), Brodsko-posavskoj (BPŽ), Virovitičko-podravskoj (VPŽ), Osiječko-baranjskoj (OBŽ) i Požeško-slavonskoj (PSŽ), (Županije). U svim Županijama zabilježen je porast brzine zapošljavanja uz blagi pad evidentiran u BPŽ u 2021. u odnosu na 2020. godinu, koja bilježi i najveću promjenu u promatranom razdoblju od 7,1 p.p. u 2020. u odnosu na 2019. godinu. Najveći omjer zaposlenih u kratkom roku zabilježen je u VPŽ u 2021. godini, 54,8%.

TABLICA 1: UDJEL ZAPOSLENIH U ROKU OD 6 MJESECI U UKUPNOM BROJU NOVOPRIJAVLJENIH (%)

Područje	2019.	2020.	2021.
RH	46,6	49,7	53,6
VSŽ	45,3	48,0	48,5
OBŽ	45,9	49,0	52,1

BPŽ	43,8	50,9	50,3
VPŽ	50,5	52,0	54,8
PSŽ	50,5	50,7	51,3

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, Statistički podaci iz baze podataka za 2019., 2020., 2021. godinu, izračuni autorice

1.1. Brzina zapošljavanja prema razini obrazovanja

Prema razini obrazovanja brzina zapošljavanja pokazuje značajne razlike, a generalno se može zaključiti da viša razina obrazovanja ima veću brzinu zapošljavanja. Tako se najveća razlika u brzini zapošljavanja bilježi između osoba sa završenom osnovnom školom (OŠ) u odnosu na osobe bez škole i nezavršenom OŠ, kroz sve promatrane godine, kako na razini Županija tako i na razini RH (od 12,5 p.p. u 2021. do 18,6 p.p. u 2020. na razini Županija te 14,5 p.p. do 15,5 p.p. na razini RH). Navedne razlike govore u prilog daljnjoj provedbi mjere aktivne politike zapošljavanja HZZ-a pod nazivom „Obrazovanje nezaposlenih osoba za završetak osnovne škole i stjecanje prvog zanimanja“ koju provode HZZ i Ministarstvo znanosti i obrazovanja s ciljem omogućavanja završetka OŠ, a time i evidentno bržeg uključivanja na tržište rada, što dokazuje i pokazatelj brzine zapošljavanja. Nadalje, sljedeća najveća postotna promjena zabilježena je između brzine zapošljavanja osoba sa završenim srednjoškolskim obrazovanjem u odnosu na osobe sa završenom OŠ i to na razini Županija od 8,2 p.p. u 2019. do 13 p.p. u 2021. te od 7,2 p.p. u 2020. do 11,5 p.p. u 2021. na razini RH. Navedene promjene u brzini zapošljavanja daju kreatorima politika tržišta rada informacije o potrebi nastavka intenzivnog uključivanja nezaposlenih osoba, posebno osoba bez škole, u obrazovanje, a zatim kroz sustav vođenja i definiranje plana obrazovanja za svaku pojedinu nezaposlenu osobu osigurati stjecanje potrebnih kompetencija za zanimanja koja su tražena na tržištu rada u cilju bržeg zapošljavanja. Najmanja razlika u brzini zapošljavanja je između Prvostupnika i osoba sa srednjom školom. Navedene razlike su na razini oko 3 p.p. u 2019. i 2020. na svim promatranim područjima, dok se u 2021. ta razlika povećava na 6,7 p.p. na razini RH i 8,1 p.p. na razini Županija. Ovakav rezultat može govoriti u prilog tome da je tržište rada Županija počelo prepoznavati i razlikovati Prvostupnike i njihove kompetencije u odnosu na osobe sa srednjoškolskom razinom, no svakako bi bila potrebna dodatna analiza, kako bi se utvrdilo podudaranje obrazovne razine i razine na kojoj je osoba zaposlena. Nadalje, usporedbom brzine zapošljavanja unutar

visokoobrazovanih vidljive su značajne razlike u brzini zapošljavanja osoba sa Fakultetom između Županija i razine RH. Tako se prema podacima osobe s Fakultetom brže zapošljavaju od Prvostupnika u svim promatranim godinama i na razini RH i Županija no, ta razlika u brzini zapošljavanja je puno veća na razini Županija i kreće se od 7,4 p.p. u 2021. do 10,6 p.p. u 2019. Istovremeno se brzina zapošljavanja nezaposlenih na razini RH kreće od 4,3 p.p. u 2020. do 5,9 p.p. u 2019. Iz navedenih podataka jedan od zaključaka svakako bi mogao biti da osobe sa završenim Fakultetom na području Županija brže ulaze na tržište rada iako ne nužno u zvanju za koje su se obrazovale.

TABLICA 2: UDJEL ZAPOSLENIH U ROKU OD 6 MJESECI U UKUPNOM BROJU NOVOPRIJAVLJENIH PREMA RAZINI OBRAZOVANJA (%)

Razina obrazovanja/ područje	2019.		2020.		2021.	
	ŽU	RH	ŽU	RH	ŽU	RH
Bez škole i nezavršena OŠ	24,2	23,3	26,0	27,9	27,0	26,7
Završena OŠ	39,2	37,8	44,6	43,1	39,5	42,2
Srednja škola	47,7	47,4	50,1	50,3	52,5	53,7
Prvostupnici	48,4	50,7	53,1	53,3	60,6	60,4
Fakultet	59,0	56,5	61,8	57,6	68,0	65,9

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, Statistički podaci iz baze podataka za 2019., 2020., 2021. godinu, izračuni autorice

1.2. Brzina zapošljavanja prema spolu i dobi

Ako promatramo brzinu zapošljavanja prema spolu vidljiv je porast tijekom promatranih godina za oba spola no, postoje i određene razlike na promatranim područjima. Tako se na razini RH, za promatrane godine brže zapošljavaju žene, dok se na području Županija brže zapošljavaju muškarci. Kao dio rješenja težeg zapošljavanja žena pokrenute su i tri faze projekta „Zaželi“ s ciljem zapošljavanja nezaposlenih žena s nižom i srednjoškolskom razinom obrazovanja, koje kontinuirano nailaze na niz poteškoća pri uključivanju na tržište rada. Kroz brigu o starim i nemoćnima projekt uključuje teže zapošljive skupine žena na tržište rada te tako doprinosi smanjenju nezaposlenosti i borbi protiv siromaštva (MRMSOSP, 2022). Nadalje se brzina zapošljavanja može promatrati i ovisno o dobnim skupinama nezaposlenih osoba. Naime, dob osobe značajno utječe na njenu zapošljivost, a što je posebno naglašeno za pojedina zvanja i obrazovne razine. Tablica 3. prikazuje brzinu zapošljavanja nezaposlenih osoba u Županijama ukupno i za žene, prema tri kategorije dobi: 15-19, 30-49 i 50-65 godina. Unutar obrazovnih razina u 2021.

godini najsporije su se zapošljavale osobe u dobi od 50-65 godina, osim razine bez škole i nezavršene OŠ, unutar koje se nešto sporije (22,9%) zapošljavaju osobe u dobi 15-29 godina.

TABLICA 3: BRZINA ZAPOSŁJAVANJA PREMA DOBI I SPOLU-ŽUPANIJE-2021. (%)

Razina obrazovanja	15-29		30-49		50-65	
	UK	Ž	UK	Ž	UK	Ž
Bez škole i nezavršena OŠ	22,9	17,5	29,8	24,7	26,8	27,1
Završena OŠ	43,9	38,6	44,4	41,8	33,3	32,1
Srednja škola	57,2	53,0	52,8	51,3	39,4	37,4
Prvostupnici	60,6	61,0	61,4	61,3	56,6	58,4
Fakultet	71,5	72,1	65,8	70,9	41,5	50,7

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, Statistički podaci iz baze podataka za 2019., 2020., 2021. godinu, izračuni autorice

Podaci pokazuju da se najsporije zapošljavaju mlade žene, 15-29 godina, bez škole i nezavršene OŠ. S druge strane, visokoobrazovane mlade žene, 15-29 godina, Prvostupnice i sa Fakultetom, skupina su koja se u Županijama najbrže zapošljava. Analiza podataka pokazuje da su razlike u brzini zapošljavanja u svim promatranim godinama najmanje izražene kod osoba u skupini 50-60 godina iz čega se može zaključiti da je za njihovo zapošljavanje od većeg značaja stečeno iskustvo nego razina njihovog obrazovanja. S druge strane, obrazovna razina uvelike utječe na brzinu zapošljavanja mladih osoba 15-29 kroz sve promatrane godine, a posebno je izražena razlika između žena s Fakultetom i Prvostupnica kada se ta razlika sa 10,6 p.p. u 2021., 14 p.p. u 2020. i 13,6 p.p. u 2019. godini u općoj populaciji penje na 11,1 p.p. u 2021., 18,2 p.p. u 2020. i 15,1 p.p. u 2019. u populaciji žena. Razlika u brzini zapošljavanja mladih žena 15-29 godina sa srednjom školom u odnosu na žene Prvostupnice kreće se od 2 p.p. u 2019., 3,9 p.p. u 2020. te 8 p.p. u 2021. i nešto je veća u odnosu na brzinu zapošljavanja mladih u općoj populaciji. Sasvim je drugačija slika žena u dobi 50-65 gdje se Prvostupnice zapošljavaju brže od žena s Fakultetom i to za 7,7 p.p. u 2021., 3 p.p. u 2020. te 5,4 p.p. u 2019. Kod muškaraca je u svim promatranim godinama zabilježena veća brzina zapošljavanja osoba sa srednjom školom pa čak i sa završenom OŠ u odnosu na visokoobrazovane muškarce. Zaključno, brzina zapošljavanja značajno ovisi o razini obrazovanja i na istoj obrazovnoj razini najsporije se zapošljavaju starije osobe. Također veća razina obrazovanja povećava brzinu zapošljavanja posebno žena s Fakultetom u odnosu na Prvostupnice, za razliku od žena sa srednjom školom gdje nije zabilježena značajna razlika

u brzini zapošljavanja u odnosu na prvu sljedeću obrazovnu razinu, Prvostupnika. Nadalje, muškarci se brže zapošljavaju na nižoj i srednjoškolskoj obrazovnoj razini od onih sa Fakultetom kroz cijelo promatrano razdoblje.

1.3. Brzina zapošljavanja prema obrazovnom programu

U nastavku rada promatrana je brzina zapošljavanja prema obrazovnom programu. Tablica 4. prikazuje brzinu zapošljavanja nezaposlenih osoba, Prvostupnika, kojih se prijavilo više od 25 u evidenciju. Izračuni brzine zapošljavanja pokazuju da se prema obrazovnim programima, kroz sve tri promatrane godine, u Županijama među najbržima zapošljavaju osobe sa završenim programima Učitelj, Predškolski odgoj, Sestrinstvo, Radiološka tehnologija.

TABLICA 4: BRZINA ZAPOSŁJAVANJA PREMA OBRAZOVNOM PROGRAMU NA RAZINI PRVOSTUPNIKA – ŽUPANIJE

	Studijski program	Omjer (%)
2019	Predškolski odgoj	92,9
	Stručni/a specijalist/specijalistica ekonomije	90,3
	Javna uprava	88,9
	Radiološka tehnologija	86,1
	Sestrinstvo	85,7
2022	Proizvodno strojarstvo	97,4
	Trgovina	95,0
	Učitelj	94,4
	Preventivna fizioterapija	92,6
	Sestrinstvo	91,7
2021	Radiološka tehnologija	92,9
	Učitelj	92,1
	Predškolski odgoj	90,7
	Preventivna fizioterapija	88,0
	Sestrinstvo	87,2

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, Statistički podaci iz baze podataka za 2019., 2020., 2021. godinu, izračuni autorice

Tablica 5. Prikazuje brzinu zapošljavanja nezaposlenih osoba koje su završile Fakultet i kojih je prijavljeno više od 40 u evidenciju nezaposlenih osoba. Pokazatelj brzine zapošljavanja pokazuje da se prema obrazovnom programu na navednoj razini tijekom trogodišnjeg promatranog razdoblja, u Županijama među najbržima zapošljavaju osobe sa završenim studijskim programima Rani i predškolski odgoj i obrazovanje, Hrvatski jezik, Engleski jezik, Sestrinstvo, Učiteljski studij.

TABLICA 5: BRZINA ZAPOŠLJAVANJA PREMA OBRAZOVNOM PROGRAMU NA RAZINI FAKULTETA – ŽUPANIJE

	Studijski program	Omjer (%)
2019	Kulturologija; smjer: Kulturalni menadžment	94,1
	Opća medicina	90,8
	Poslovna ekonomija; smjer: Trgovina i logistika	90,6
	Engleski jezik i književnost; smjer: nastavnički (dvo predmetni)	89,7
	Rani i predškolski odgoj i obrazovanje	89,3
	Elektrotehnika; smjer: Elektroenergetika	89,1
2020	Sestrinstvo	92,9
	Hrvatski jezik i književnost; smjer: nastavnički (dvo predmetni)	90,6
	Rani i predškolski odgoj i obrazovanje	90,5
	Učiteljski studij	90,3
	Engleski jezik i književnost; smjer: nastavnički (dvo predmetni)	89,8
	Poslovna ekonomija; smjer: Poslovna informatika	88,9
2021	Rani i predškolski odgoj i obrazovanje	94,8
	Sestrinstvo	92,5
	Filozofsko-teološki studij	90,9
	Engleski jezik i književnost; smjer: nastavnički (dvo predmetni)	90,8
	Učiteljski studij	90,0
	Hrvatski jezik i književnost; smjer: nastavnički (jedno predmetni)	88,7

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, Statistički podaci iz baze podataka za 2019., 2020., 2021. godinu, izračuni autorice

2. Analiza stope zapošljavanja

Stopa zapošljavanja pokazuje udjel zaposlenih osoba iz evidencije u ukupnom godišnjem broju tražitelja zaposlenja kojeg čine zbroj nezaposlenih početkom godine i novoprijavljenih tijekom godine. Broj zaposlenih obuhvaća zaposlene temeljem sklapanja ugovora o radu i svih drugih poslovnih aktivnosti. Kako se u analizi promatra područje pet slavonskih županija preciznost stope zapošljavanja je veća nego kada se promatra svaka županija posebno, budući se osoba iz jedne županije može zaposliti na području druge županije. U nastavku rada analizira se utjecaj razine obrazovanja, spola i dobi te obrazovnog programa na stopu zapošljavanja.

2.1. Stopa zapošljavanja prema razini obrazovanja

Analizom podataka prema razini obrazovanja može se zaključiti da viša obrazovna razina i na nacionalnoj i na razini Županija donosi i veću stopu zapošljavanja, u svim promatranim godinama.

TABLICA 6: STOPA ZAPOŠLJAVANJA PREMA RAZINI OBRAZOVANJA – ŽUPANIJE (%)

Razina obrazovanja	2019.	2020.	2021.
Bez škole i nezavršena OŠ	19,7	18,0	19,1
Završena OŠ	32,4	34,2	31,4
Srednja škola	41,6	42,3	44,2
Prvostupnici	43,5	45,0	52,1
Fakultet	50,6	53,1	56,4

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, Statistički podaci iz baze podataka za 2019., 2020., 2021. godinu, izračuni autorice

Značajnija razlika zabilježena je na razini osoba bez škole i nezavršene OŠ i osoba sa završenom OŠ u PSŽ. Stope zapošljavanja navedenih skupina u PSŽ, u promatranom razdoblju, koje se kreću od 41,6% u 2019., 40,0% u 2020., 39,0% u 2021. za osobe bez škole i nezavršenom OŠ te 41,4% u 2019., 48,4% u 2020., 38,3% u 2021. za osobe sa završenom OŠ, značajnije odstupaju od razine RH. Stopa zapošljavanja za osobe sa završenom OŠ u VPŽ, sa zabilježenim vrijednostima brzine zapošljavanja od 46,0% u 2019., 51,7% u 2020., i 47,6% u 2021. također značajno odstupa od nacionalne razine. Naime, na nacionalnoj razini za osobe bez škole i nezavršenom OŠ bilježimo sljedeće stope zapošljavanja 23,3% u 2019., 27,9% u 2020., 26,7% u 2021., dok se za osobe sa završenom OŠ bilježe sljedeće vrijednosti 37,8% u 2019., 43,1% u 2020. i 42,2% u 2021. Ostale županije, VSŽ, OBŽ i BPŽ u kojoj je zabilježena i najmanja stopa zapošljavanja za osobe bez škole i nezavršenom OŠ među svim županijama i u svim promatranim godinama od 16,9% u 2019. godini, nisu zabilježena značajnija odstupanja stope zapošljavanja prema ostalim razinama od onih na nacionalnoj razini. Ovakvi rezultati govore o velikom udjelu djelatnosti koje zapošljavaju radnu snagu niže obrazovne razine, u promatranim županijama. Također, i već spomenuti utjecaj različitih projekata EU, kojima se pokušava utjecati na smanjenje broja određenih skupina nezaposlenih, sukladno različitim strategijama, dovodi do povećanog zapošljavanja ugroženih skupina s određenom obrazovnom razinom, dobi ili spolu, što za posljedice ima velik utjecaj na statističke pokazatelje na lokalnom tržištu rada.

2.2. Stopa zapošljavanja prema spolu i dobi

Stopa zapošljavanja značajno ovisi o dobi pa tako mlade osobe, 15-29 godina, u svim promatranim godinama imaju najveću stopu zapošljavanja (44,7% u 2019., 44,7% u 2020., 50,8% u 2021.). O težem zapošljavanju starijih osoba 50-65 godina, jasno govori najniža stopa zapošljavanja među dobnim kategorijama, 29,1% u 2019., 32,6% u 2020. i 27,8% u 2021. Naime, stopa zapošljavanja za ostale dvije dobne skupine raste svake godine, dok je stopa zapošljavanja za osobe, 50-60 godina u 2021. čak 23 p.p. manja od stope zapošljavanja mladih. Ovakvi rezultati jasan su putokaz za definiranje mjera aktivne politike zapošljavanja kojima bi se dodatno poticalo zapošljavanje upravo ove dobne skupine. Kada se u analizu doda i spol vidljivo je da je stopa zapošljavanja mladih žena, 15-29 godina, u svim promatranim godinama manja, dok je za muškarce veća od stope zapošljavanja ukupne populacije nezaposlenih. Stope zapošljavanja i žena i muškaraca u dobi 30-49 godina ne odstupaju značajno od stopa za ukupan broj nezaposlenih osoba. Najveće razlike su u stopama zapošljavanja i muškaraca i žena u dobi 50-65 godina, u odnosu na stopu zapošljavanja za ukupnu populaciju. Pa tako stopa zapošljavanja muškaraca pokazuje da je stopa zapošljavanja za muškarce starije životne dobi značajno manja od stope ukupne populacije (4,2 p.p. u 2019., 6,9 p.p. u 2020., 3p.p. u 2021.), a još je veća razlika u odnosu na stopu zapošljavanja žena iz iste dobne skupine (7,9 p.p. u 2019., 12 p.p. u 2020., 5,1 p.p. u 2021.). Ovakvi pokazatelji ukazuju na činjenicu da su u promatranom razdoblju stariji muškarci bili u lošijem položaju na lokalnom tržištu rada Županija iako je uvriježeno mišljenje da su to upravo starije žene. Razlozi se mogu potražiti u nizu pokrenutih projekata koji su usmjereni upravo na zapošljavanje starijih žena kao ugrožene skupine, što je očigledno donijelo pozitivne rezultate.

2.3. Stopa zapošljavanja prema obrazovnom programu

Na visinu stope zapošljavanja, za razliku od brzine zapošljavanja, utječe broj osoba koje su završile pojedini obrazovni program i već se nalaze u evidenciji nezaposlenih osoba. Što je stopa viša to se veći broj osoba sa završenim obrazovnim programom zaposlio u toj godini. Izračun stope zapošljavanja isključuje višestruko zapošljavanje pojedine osobe, slijedom toga za izradu Preporuka uzimaju se i iskustva savjetnika, kao i isključivanje zvanja sa malim brojem

zapošljavanja. No, unatoč svojim ograničenjima stopa zapošljavanja vrijedan je pokazatelj koji, uz već obrađeni pokazatelj brzine zapošljavanja, omogućava kvalitetne informacije o položaju nezaposlenih osoba određenog zvanja na tržištu rada.

Za potrebe analize stope zapošljavanja prema navedenom obilježju promatrano je nekoliko obrazovnih programa iz Preporuka Županija, na razini Prvostupnika i Fakulteta kroz tri promatrane godine, za koja se preporuča smanjenje odnosno povećanje broja upisanih u obrazovne programe. Obrazovni programi za koja se u sve tri promatrane godine u svim Županijama, preporuča smanjenje upisa broja studenata, sukladno danim Preporukama HZZ-a su Ekonomija i Pravo, dok ćemo od niza programa za koja se preporuča povećanje broja upisanih studenata analizirati sljedeće obrazovne programe: Medicina, Dentalna medicina, Elektrotehnika, Računarstvo, Građevina, Strojstvo i Matematika i Logopedija. Tablica 7. prikazuje da su stope zapošljavanja studijskih programa Ekonomija i Pravo niže u usporedbi s ostalim programima, kroz sve promatrane godine. Uz blagi porast u 2021. stopa zapošljavanja za programe Ekonomija i Pravo, koji su u Županijama iskazani kao suficitarni u svim promatranim godinama, evidentna je i razlika u stopama zapošljavanja između Prvostupnika i Fakulteta, posebno u 2021. godini za obrazovni program Pravo, kada je ta razlika dosegla 7,7 p.p. Navedeno bi moglo značiti da su Prvostupnici iz studijskog programa Pravo skloniji zapošljavanju izvan struke. Nadalje, prema stopama zapošljavanja može se zaključiti da poslodavci ne prave značajnu razliku u zapošljavanju Prvostupnika u odnosu na Fakultet kod studijskih programa Elektrotehnika, Računarstvo, Građevinarstvo i Strojstvo, vjerojatno zbog nedostatka potrebnih radnika. Naime, kod osoba sa navedenim obrazovnim programima često izostaje prijava u nezaposlenost po završetku obrazovanja jer zbog velike potražnje rade i tijekom studija te se po završetku obrazovanja odmah zapošljavaju bez prijave u evidenciju HZZ-a. Upravo kod takvih obrazovnih programa pri donošenju Preporuka koriste se i drugi nestatistički pokazatelji, kao što je iskustvo savjetnika u radu s poslodavcima i posredovanju pri zapošljavanju.

TABLICA 7: STOPA ZAPOŠLJAVANJA PREMA OBRAZOVNIM PROGRAMIMA – ŽUPANIJE (%)

Studijski program	2019.	2020.	2021.
Ekonomija – F*	40,5	41,2	43,7
Ekonomija – P**	40,7	40,3	47,7
Pravo -F	42,6	36,3	43,7
Pravo -P	41,2	42,4	51,4

Elektrotehnika - F	43,7	52,1	46,4
Elektrotehnika - P	42,9	49,3	50,0
Računarstvo - F	48,5	65,0	66
Računarstvo - P	60,0	37,5	54,5
Strojarstvo - F	57,9	53,5	60,8
Strojarstvo - P	56,8	52,9	62,5
Građevinarstvo - F	46,9	50,9	54,5
Građevinarstvo -P	38,5	51,5	49,4
Medicina	70,0	66,7	81,8
Dentalna medicina	71,4	72,2	52,6
Matematika	78,6	82,7	78,6
Logopedija	50,0	69,2	83,3

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, Statistički podaci iz baze podataka za 2019.,2020.,2021. godinu, izračuni autorice, * Fakultet, **Prvostupnici

3. Utjecaj statističkih pokazatelja brzine i stope zapošljavanja na preporuke za obrazovnu upisnu politiku i politiku stipendiranja

Informacije o brzini zapošljavanja i stopama zapošljavanja pojedinog obrazovnog programa mogu poslužiti za planiranje budućih obrazovnih politika i politika tržišta rada. Naime, HZZ svake godine, na razini lokalnih tržišta rada, temeljem analize i prognoze potreba tržišta rada, donosi Preporuke. Analiza potreba tržišta rada za pojedinim zvanjima podrazumijeva izračun statističkih pokazatelja temeljem podataka iz različitih izvora, kao što su: podaci o zapošljavanju nezaposlenih osoba prema obrazovnom program, podaci iz Ankete poslodavaca o radnicima određenih zvanja koja nedostaju, strategije i razvojni planovi pojedinih područja, podaci o broju upisanih učenika i studenata u pojedine obrazovne programe, kvote za upise te kvalitativni dojmovi savjetnika stečeni iskustvom posredovanja pri zapošljavanju. Preporuke imaju kvalitativni karakter odnosno njima se daju preporuke za povećanje ili smanjenje broja upisanih i stipendiranih učenika i studenata u pojedinim obrazovnim programima. Preporuke treba promatrati na način da se pojedinom obrazovnom programu koji se učestalo ponavlja treba dati veći značaj te navedenu činjenicu uzimati u obzir prilikom donošenja odluka o budućim upisnim politikama (HZZ, 2020).

Analizom Preporuka za Županije u razdoblju od 2019. do 2021. može se zaključiti da tijekom promatranih godina nije bilo velikih promjena u obrazovnim programima za koje se preporuča smanjenje upisnih kvota. Tako se i na razini Prvostupnika i na razini Fakulteta u svim godinama i u

svakoj promatranoj Županiji preporuča smanjenje u obrazovnim programima Pravo i Ekonomija. Izračun brzine zapošljavanja svih obrazovnih programa iz područja ekonomije u promatrane tri godine za Županije, na razini Prvostupnika, pokazuje da se 69,6% Prvostupnika ekonomije zaposlilo u kratkom roku od 6 mjeseci. Slično je i na razini Fakulteta, gdje je omjer zaposlenih u roku od 6 mjeseci u odnosu na broj novoprijavljenih 70,9%. S druge strane podaci o stopama zapošljavanja (Tablica 7.) za navedene obrazovne programe pokazuju najniže stope zapošljavanja među promatranim programima, iako ne toliko niske kako bi se možda očekivalo zbog apsolutno velikog broja nezaposlenih osoba navedenih zvanja, što je najvjerojatnije uzrokovano zapošljavanjem izvan struke, posebno sezonski, pa je time i brzina zapošljavanja veća. Prema podacima Agencije za znanost i visoko obrazovanje (AZVO) broj studenata u području Ekonomija se od 2013. do 2021. smanjio za ukupno 5.771 studenta. Slično je i sa studentima iz područja Prava. Naime, udjel zaposlenih u roku od 6 mjeseci u odnosu na broj novoprijavljenih je za Prvostupnike, 77,3% dok je za Fakultet 73%. Stopa zapošljavanja je također među nižim stopama unutar promatranih programa. I broj studenata upisanih u navedeni program se prema AZVO smanjuje svake godine, te se od 2013. do 2021. smanjio za 4.789 studenata. Iz navedenog bi se moglo zaključiti da Preporuke daju rezultate no, evidentan je i istovremeni pad ukupnog broja studenata, koji se u promatranom razdoblju također smanjio za 4.984 studenta.

TABLICA 8: BROJ STUDENATA PO PODRUČJU I POLJU ZNANOSTI

Područje i polje znanosti	2013/2014	2020/2021	Indeks
Dentalna medicina	1128	1322	117,2
Temeljne medicinske znanosti	4248	4764	112,2
Ekonomija	38275	32504	84,9
Pravo	16096	11307	70,3
Računarstvo	6033	7776	128,9
Elektrotehnika	7168	6410	89,4
Strojarstvo	6013	7683	127,8
Građevinarstvo	5286	4945	93,6
Matematika	2634	2460	93,4
Logopedija	263	336	127,8

Izvor: Agencija za znanost i visoko obrazovanje (2022), Pregled studijskih programa, <https://mozvag.srce.hr/preglednik/>, (05.09.2022.)

Analizom promatranih obrazovnih programa za koje se preporuča povećanje upisa vidljivo je da je u programe Dentalna medicina, Temeljne medicinske znanosti, Računarstvo i Strojarsvo upisan veći broj studenata, dok je u programe Elektrotehnike, Građevinarstva i Logopedije, unatoč tome što se opetovano nalaze u Preporukama, upisan manji broj studenata u 2020./2021. u odnosu na 2013./2014. Iz provedene analize može se zaključiti da Preporuke nemaju potpuni utjecaj na definiranje upisnih kvota. Naime, kvote upisa u studijske programe i nadalje očigledno ovise o nizu drugih čimbenika, a manje o potrebama tržišta rada temeljenih na relevantnim pokazateljima.

4. Zaključak

Rezultati provedene analize pokazuju da veća razina obrazovanja daje i veću brzinu zapošljavanja te da se na istoj obrazovnoj razini najsporije zapošljavaju starije osobe. Također veća razina obrazovanja povećava brzinu zapošljavanja posebno žena s Fakultetom u odnosu na Prvostupnice, za razliku od žena sa srednjom školom gdje nije zabilježena značajna razlika u brzini zapošljavanja u odnosu na prvu sljedeću obrazovnu razinu, Prvostupnik. Nadalje, muškarci se brže zapošljavaju na nižoj i srednjoškolskoj obrazovnoj razini od onih sa Fakultetom kroz cijelo promatrano razdoblje. Razlike u brzini zapošljavanja u svim promatranim godinama najmanje su izražene kod osoba u skupini 50-60 godina iz čega se može zaključiti da je za njihovo zapošljavanje od većeg značaja stečeno iskustvo nego razina njihovog obrazovanja. Analiza stope zapošljavanja pokazuje da ona proporcionalno raste s razinom obrazovanja, te da u svim promatranim godinama mlade osobe imaju veću stopu zapošljavanja. Rezultati analize brzine i stope zapošljavanja prema obrazovnim programima pokazuju da je i nadalje u pojedine promatrane obrazovne programe za koje se preporuča povećanje upisa broja studenata, i unatoč tome što se opetovano nalaze u Preporukama, upisan manji broj studenata u 2020./2021. u odnosu na 2013./2014. godinu. Promatrana usklađenost Preporuka s povećanjem ili smanjenjem upisnih kvota u promatranim studijskim programima, potvrđuje nedovoljan utjecaj Preporuka na definiranje upisnih kvota. Naime, kvote upisa u studijske programe i nadalje očigledno ovise o nizu drugih čimbenika, a manje o potrebama tržišta rada temeljenih na relevantnim pokazateljima. Slijedom navedenog, za potrebe usklađivanja ponude i potražnje i rješavanja problema strukturne nezaposlenosti u RH

očigledno će biti potrebno redefinirati način na koji će se osigurati dosljedna primjena informacija s tržišta rada.

Literatura

- [1] Agencija za znanost i visoko obrazovanje (2022), Pregled studijskih programa, <https://mozvag.srce.hr/preglednik/>, (05.09.2022.)
- [2] European Centre for the Development of Vocational Training – CEDEFOP (2010), Skill mismatch in Europe, Briefing Note, [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.edefop.europa.eu/files/9023_en.pdf](https://www.edefop.europa.eu/files/9023_en.pdf), (01.09.2022.)
- [3] European Investment Bank (2019), Skill Shortages and skill mismatch in Europe, A review of the literature, Authors: Giorgio Brunello (University of Padua, IZA, CESifo and ROA) Patricia Wruuck (European Investment Bank), EIB Working Paper 2019/05, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/2005079b-7529-11e9-9f05-01aa75ed71a1>, (01.09.2022.)
- [4] Hrvatski sabor (2014), Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_10_124_2364.html, NN 142/2014
- [5] Hrvatski zavod za zapošljavanje (2019), Preporuke za obrazovnu upisnu politiku i politiku stipendiranja, https://www.hzz.hr/app/uploads/2022/09/preporuke_18.pdf, prosinac 2018., (12.09.2022.)
- [6] Hrvatski zavod za zapošljavanje (2020), Preporuke za obrazovnu upisnu politiku i politiku stipendiranja, https://www.hzz.hr/app/uploads/2022/09/preporuke_20.pdf, prosinac 2019., (12.09.2022.)
- [7] Hrvatski zavod za zapošljavanje (2021), Preporuke za obrazovnu upisnu politiku i politiku stipendiranja, <https://www.hzz.hr/app/uploads/2022/09/hzz-preporuke-za-obrazovnu-upisnu-politiku-i-politiku-stipendiranja-1220.pdf>, prosinac 2020., (12.09.2022.)
- [8] Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike - MRMSOSP (2022), <https://mrosp.gov.hr/vijesti/nastavak-projekta-zazeli-uruceni-ugovori-vrijednosti-vece-od-60-milijuna-kuna/12786>, (12.09.2022.)
- [9] OECD (2016), Getting Skills Right: Assessing and Anticipating Changing Skill Needs, Getting Skills Right, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264252073-en>, (08.09.2022.)
- [10] OECD (2019) „Executive Summary“, in Skills Matter: Additional Results from the Survey of Adult Skills, Executive Summary, https://read.oecd-ilibrary.org/education/skills-matter_0e72d8a7-en#page1, (05.09.2022.)
- [11] Vlada RH (2010), Uredba o praćenju, analizi i predviđanju potreba tržišta rada za pojedinim zvanjima, te izradi i uzimanju u obzir preporuka za obrazovnu upisnu politiku, NN 93/2010
- [12] Hrvatski zavod za zapošljavanje (2014), Analitički bilten, godina XVI, broj 4, Zagreb, 2014, https://www.hzz.hr/app/uploads/2022/09/analiticki_bilten_2014-4-1.pdf, (10.09.2022.)
- [13] Hrvatski zavod za zapošljavanje (2019), Analitički bilten, godina XXI, broj 3, Zagreb, 2019., https://www.hzz.hr/app/uploads/2022/09/hzz_analiticki_bilten_2019_q3-1.pdf, (10.09.2022.)
- [14] Hrvatski zavod za zapošljavanje (2019), Godišnjak 2021., Zagreb, svibanj 2020. <https://www.hzz.hr/app/uploads/2022/09/godisnjak-2019-hzz-1.pdf>, (09.09.2022.)
- [15] Hrvatski zavod za zapošljavanje (2020), Godišnjak 2020., Zagreb, lipanj 2021., <https://www.hzz.hr/app/uploads/2022/09/hzz-godisnjak->

[17] Hrvatski zavod za zapošljavanje (2021), Godišnjak 2021., Zagreb, svibanj 2022.
<https://www.hzz.hr/app/uploads/2022/09/godisnjak-2021-1.pdf>, (10.09.2022.)

[18] Hrvatski zavod za zapošljavanje, Statistički podaci iz baze podataka za 2019., 2020., 2021. godinu